

NEKA ZAPAZANJA O PREVODJENJU HRVATSKOG ILI SRPSKOG MJESNOG INSTRUMENTALA NA ENGLLESKI JEZIK

1.

1.1. Naziv *mjesni instrumental*¹⁾ u hrvatskom ili srpskom (hs.) jeziku odnosi se na *besprijedložni instrumental* koji semantički označava mjesto ili prostor što se prelazi izvješnom vrstom kretanja 2), a na sintaktičkoj razini funkcionira kao priloška oznaka (1). Leksičko očitovanje mjesnog instrumentala uglavnom je ograničeno na one imenice koje označavaju kakvu površinu (1) ili prostor (2), a njegovo javljanje u rečenici gotovo je isključivo vezano za glagole 3) koji imaju obilježje dinamičnosti i izražavaju stanovitu vrstu gibanja. Pokušaji slaganja statičnih glagola s mjesnim instrumentalom (3) redovito dovode do

-
- 1) Za označavanje te vrste instrumentala u znanstvenoj literaturi na hrvatskom ili srpskom jezičnom području upotrebljavaju se još i nazivi instrumental mjesta (usp. Ivić 1954:121), instrumental prostora i prosekutiv (v. Stevanović 1969:432).
 - 2) Ako bismo se poslužili nazivljem tzv. padežne gramatike (usp. Nilsen 1973:12, Bennett 1975:3), razlikujući unutar lokativnih značenja kao posebne dubinske dodatke 'izvor', 'mjesto', 'putanju' i 'odredište', onda bismo mjesnom instrumentalu nedvojbeno prvenstveno mogli pripisati značenje 'putanje'. No kako je naše razmatranje prvenstveno okrenuto problemima prevodjenja, čini se da je u okviru mjesnog instrumentala pri proučavanju prijevodnih odnosa korisno razlikovati ne samo značenje 'putanje' već i značenje 'kretališta'.
 - 3) Potpunosti radi, treba ipak dodati da se mjesni instrumental gjekad javlja i uz pojedine imenice koje se obično tvore od istog korijena kao i odgovarajući glagoli kretanja, bilo da su u pitanju prave imenice (npr. šetnja, hod, plovidba, saobraćaj, promet, prolaz, vožnja, let i sl.) ili glagolske imenice na -nje. U takvoj upotrebi, međjutim, lokalno značenje 'putanje' ili 'kretališta' poklapa se u većoj ili manjoj mjeri sa značenjem 'sredstva'.

gramatički neprihvatljive rečenične tvorevine.⁴⁾

1. Vukao sam se prašnjavom cestom.
2. Šetali smo obližnjim šumarkom.
3. *Stajali smo obližnjim šumarkom.

1.2. Imenice u mjesnom instrumentalu koje označavaju površinu izražavaju najčešće površinu koja se pruža vodoravno(4), ali mogu označavati i površinu koja se, sa stajališta subjekta, prostire odozdo nagore (5) i odozgo nadolje (6).

4. Brod se ljulja lagano i polako mili pučinom.
5. On se padinom peo prema svojoj kući kad je začuo ženski jauk i nekakvo komešanje.
6. Strmom su se obalom prema moru spuštala dvojica mladića.

Rečenicama (4, 5 i 6) zajedničko je jednosmjerno ciljno kretanje u dodiru s površinom lokacije koja je označena instrumentalom, pa takav instrumental semantički zapravo označava 'putanju' 5) po kojoj se prevaljuje stanovita udaljenost prema nekom odredištu. Rečenice s takvim instrumentalom lako prihvaćaju izraz prema + dativ kojim se 'odredište' eksplicitno izražava. Imenice čiji instrumental ima značenje 'putanje' u leksičkom smislu najčešće označavaju put 6) kao ljudsku tvorevinu za kretanje, ali mogu označavati i koju drugu umjetnu ili prirodnu površinu 7) koja

-
- 4) Usporedi, medjutim, primjer iz narodne pjesme što ga navodi Maretić 1963:594. Izuzetkom bi se takodjer donekle mogli smatrati i primjeri koji označavaju stanje kao rezultat dinamičnog procesa. Usp. slijedeću rečenicu: A mir se sledio čitavim prostorom nad starcem i dječakom. Sličan primjer navodi i Ivić 1954:123.
 - 5) Takvo značenje pod nazivom 'put' u stvari je mjesnom instrumentalu već davno pripisao Djordjević (1889:160) u svojoj poznatoj studiji o besprijedložnim padežima.
 - 6) To su u biti hiponimi imenice put, npr. staza, puteljak, cesta, ulica, prečac, aleja, avenija, stranputica, prtina i dr.
 - 7) Ovamo spadaju takve imenice kao što su tlo, ravnica, polje, ledina, livada, jezero, more, pučina, trg, tržnica i sl. Neka od njih označavaju jasno omeđjene plohe, dok kod drugih ta omeđenost nije izražena. Izgleda, stoga, da obilježje "omeđenost"/"neomeđenost" nema odlučujućeg utjecaja na javljanje mjesnog instrumentala.

ne mora biti prvenstveno namijenjena kretanju. U takvim slučajevima značenje 'putanje' ukazuje na jednosmjerno prevaljivanje ni- za sukcesivnih točaka koje vode k nekom odredištu, dok se druga dimenzija površine praktički u potpunosti zanemaruje. Kretanje po površini označenoj instrumentalom, međutim, ne mora obavezno bi- ti jednosmjerno i upravljeno k odredištu (7.a), a ponekad, osobi- to kad se radi o tekućini, gibanje se zapravo vrši u svim smje- rovima (8.a). U takvim slučajevima za instrumental možemo reći da označava 'kretalište' (8), tj. mjesto po kojem se vrši nejedno- smjerno gibanje koje nije upravljeno k odredištu. Takav instru- mental može se obično zamijeniti konstrukcijom po + lokativ (7.b, 8.b) koja je s njime praktički istoznačna. 9)

- 7.a. Patrole su neprestano krstarile okolnim putevima.
b. Patrole su neprestano krstarile po okolnim putevima.
8.a. Nafta se razlila osječkim asfaltom.
b. Nafta se razlila po osječkom asfaltu.

Površina se u stvari shvaća u veoma širokom smislu i može obuhva- ćati geografsku regiju (9), državu (10), kontinent (11) ili čak čitav svijet (12).

9. Plin će teći Hrvatskim Zagorjem.
10. Gripa hara Britanijom.
11. Uskoro je napustio studij i u stilu hipija lutao Evropom.
12. Različiti proizvodi iz naše zemlje putuju svijetom.

1.3. Mjesni instrumental takodjer se javlja i s imenica- ma koje označavaju pojmove što objektivno imaju jasno izražene sve tri dimenzije. U nekim takvim slučajevima, međutim, govornik se uglavnom usredotočuje na donju plohu prostora, pa se ti pros- tori zapravo prvenstveno shvaćaju kao površine, a instrumental tih imenica može označavati ili 'putanju' ili 'kretalište'. Tako se npr. ponašaju imenice stube, stepenice (13), hodnik (14), dvo- rana, soba (15) i sl. kada se njihov instrumental javlja u spre- zi s glagolima kretanja. U primjerima (13) i (14) instrumental ima značenje 'putanje', dok u primjeru pod brojem (15) označava 'kretalište'.

8) Naziv 'kretalište' upotrijebljen je u ovom članku uvjetno da bi se njime zajednički imenovala ona značenja mjesnog instru- mentala koja ne potpadaju pod značenje 'putanje'. Uvjetnu upo- trebu imenice kretalište potrebno je istaknuti i zbog toga što ona nije zabilježena u postojećim rječnicima hs. jezika, već je isključivo načinjena za ovu priliku po obrascu drugih sličnih imenica na -ište. O tvorbi i značenju tih imenica usp. Maretić 1963:338.

9) O značenju konstrukcije po + lokativ i njenu odnosu prema mje- snom instrumentalu v. Ivić 1951-1952:175-178.

13. Popela se stepenicama na gornji kat.
 14. Ljudi su i dalje mirno prolazili hodnikom.
 15. Ivan je ponovo prošetao sobom.

Medjutim, u slučajevima kad se instrumental tih istih imenica upotrebljava s glagolima koji označavaju širenje zvuka (16) 10), onda se one, po samoj prirodi stvari, shvaćaju u svom pravom prostornom značenju, budući da se zvuk iz izvora širi na sve strane.

16. Zvuk je odjeknuo dvoranom resko i neugodno.

Mjesni instrumental takodjer se javlja i kod imenica koje označavaju ispunjen prostor ili prazninu unutar omeđenog prostora. 11) U takvim slučajevima instrumental može označavati 'putanju' po kojoj subjekt vrši jednosmjerno kretanje s ciljem prolaska kroz taj prostor (17), ili da subjekt samo vrši kretanje u njegovim granicama (18) bez očitovane namjere da kroza nj prodje da bi stigao do nekog cilja, u kojem slučaju kod takvog instrumentala prevladava značenje 'kretališta'.

17. Prolazili su gustom šumom.
 18. Nebom visoko brode bijeli, iskidani oblaci.

1.4. Kako se da razabrati iz do sada navedenih primjera, imenice koje se javljaju u mjesnom instrumentalu po svojoj su naravi obično stvarne i najčešće označavaju bilo umjetno načinjenu, bilo prirodnu površinu ili prostor. Gdjekad se, medjutim, takve imenice mogu javiti u mjesnom instrumentalu u prenesenom, apstraktnom smislu, a to je osobito čest slučaj s imenicom put (19) i njenim složenicama (20), mada se u takvoj upotrebi sreću i druge imenice (21).

19. Išao je putem manjeg otpora.
 20. Iako imam već odraslu djecu, moj muž je pošao stranputicom.
 21. Pošao je njegovim stopama.

U rečenicama (19) i (21) stanovita usmjerenost k cilju nedvojbeno je prisutna, a donekle se naslućuje i semantički sastojak jednosmjernosti gibanja, pa se za takve primjere stoga još uvijek

10) Takvi su glagoli odjeknuti, razlijegati se, odzvanjati, prolomiti se i sl.

11) Pod prazninom se misli na prostor koji nije ispunjen nikakvom fizičkom supstancom osim zrakom.

može reći da su bliski značenju 'putanje'. S druge strane, međutim, to su u biti postali ustaljeni frazeološki izričaji u kojima glagol s imenicom čini jednu semantičku jedinicu. Ta frazeološka veza između glagola i imenice još je izraženija u primjeru (20) u kojem se značenje 'putanje' sasvim izgubilo. Osim toga, treba još posebice napomenuti da se mjesni instrumental prilično često javlja s imenicama koje označavaju dijelove tijela (22) ili tijelo u cjelini (23). U takvim slučajevima pojam koji je označen imenicom u instrumentalu takodjer se shvaća ili kao prostor (23) ili kao površina (50.a), a instrumental u ovakvim slučajevima zapravo ima značenje 'kretališta' jer gibanje, koje se obično vrši na sve strane, nije usmjereno k odredištu.

22. Prodje mu glavom suluda pomisao da profesor za njegovim leđjima ima sasvim druge oči.
23. Djevojka osjeti da joj neka jeza prodje cijelim tijelom.

Treba inače još posebno dodati da u rečenicama s mjesnim instrumentalom subjekt najčešće označava živog i aktivnog 'vršitelja' (12) glagolske radnje (24), ali on takodjer može biti i kakvo pokretno sredstvo (25) ili dinamična pojava (22,23).

24. Oni su išli golom ledinom.
25. Ulicom su jurila blindirana kola.

1.5. Kao i druge priloške oznake, mjesni instrumental u hs.jeziku može stajati na početku rečenice (25), neposredno iza određenog glagolskog oblika (13), odmah ispred glagola (5), na kraju rečenice (14), a postoje i druge mogućnosti njegova smještaja (6). U najvećem broju slučajeva, ipak, njegovo mjesto je iza glagola, obično prema kraju rečenice, a njegov drukčiji razmještaj u značajnoj je mjeri uvjetovan stilističkim razlozima, kao i strukturom stare i nove obavijesti. Međutim, iako se relativno slobodno smješta unutar rečenice, mjesni instrumental (26.a) veoma teško prihvaća poziciju na početku rečenice neposredno ispred subjekta (26.b.).

26. a. Jedna zanimljiva priča pronijela se Čakovcem početkom veljače.
b. * Čakovcem jedna zanimljiva priča pronijela se početkom veljače.
c. Čakovcem se jedna zanimljiva priča pronijela početkom veljače.

12) 'Vršitelj' glagolske radnje je semantička kategorija koja u površinskoj strukturi hs.jezika često nije izražena posebnim formalnim elementom, već se podrazumijeva iz samog glagolskog oblika.

Istina, neprihvatljivost gornje rečenice (26.b) vjerojatno je u značajnoj mjeri uzrokovana i položajem enklitike jer njenim smještanjem na drugu početnu poziciju (26.c) stupanj prihvatljivosti te rečenice osjetno porasta, što samo pokazuje da je red riječi u hs. jeziku veoma složena pojava s nizom uzajamnih uvjetovanosti.

1.6. S obzirom da se hs.mjesni instrumental obično javlja uz različite glagole kretanja, a leksički je ograničen na imenice koje u prvom redu označavaju površinu ili prostor, to i njegovi potencijalni prijevodni ekvivalenti u engleskom (e.) jeziku moraju pripadati takvoj skupini jezičnih oblika koji čuvaju leksička svojstva izvornih imenica i ujedno u zadovoljavajućoj mjeri prenose dva osnovna značenja hs. mjesnog instrumentala, značenje 'putanje' i značenje 'kretališta'. O odбору tih ekvivalenata 13) i razmatranju njihovih gramatičko-semantičkih svojstava u odnosu prema svojstvima hs.mjesnog instrumentala bit će riječi u idućim odjeljcima ovog članka. U tom izlaganju prvo će se razmotriti prevodjenje instrumentala imenica koje označavaju površinu, a potom prevodjenje instrumentala imenica koje označavaju prostor.

2.

2.1. Kako je već ranije rečeno, hs.imenice koje označavaju površinu mogu, u zavisnosti od upravnog glagola, označavati površinu koja se prostire vodoravno, koja se prostire odozdo nagore i odozgo nadolje. Instrumentalom takvih imenica označava se ili 'putanja' kojom se prevaljuje određena udaljenost k cilju ili 'kretalište' u okviru kojeg se gibanje vrši. Različit je, međutim, položaj površina i način kretanja, što, dakako, može imati stanovitog utjecaja na prevodjenje. Od te tri semantičke skupine imenica najvažnija i najbrojnija je ona u kojoj imenica u instrumentalu označava vodoravnu 14) površinu, dok se mjesni instrumental s ostalim dvjema skupinama javlja znatno rjeđe.

13) Ovaj rad nema za svrhu da razmotri sve potencijalne prijevodne ekvivalente hs.mjesnog instrumentala, što bi praktički bilo neostvarljivo, već će se uglavnom ograničiti samo na one ekvivalente što se sustavno i učestalo javljaju. Takav cilj je u skladu s predmetom jezikoslovnog prijevodoznanstva kako ga shvaćaju neki poznati teoretičari. Usp. npr. Barhudarov 1975:7.

14) Pojam vodoravna površina ukazuje na smjer pružanja njene glavne osi, ali ne implicira da površina mora biti u potpunosti vodoravna. Isto određenje vrijedi i za površine koje se pružaju koso.

2.1.1. Pri prevodjenju mjesnog instrumentala koji označava vodoravnu površinu treba imati na umu da se on javlja kod imenice koje označavaju put kao ljudsku tvorevinu za kretanje i imenica koje označavaju druge prirodne ili umjetne ravne površine. Kada se spregom mjesnog instrumentala i glagola označava jednosmjerno ciljno kretanje po putu 15) kao ljudskoj tvorevini (27.a), onda se pri prevodjenju takvog instrumentala na e.jezik u prvom redu javlja problem odbira odgovarajućeg prijedloga koji u spoju s odredjenom imenicom izražava približno isto značenje kakvo je sadržano u izvornoj konstrukciji. Kako prijedlozi on (27.b), over (27.c), by (27.d) i along (27.e) mogu, osim drugih značenja, imati dinamično lokalno značenje kretanja po površini nečega, to bi medju njima eventualno i trebalo tražiti odgovarajući prijevodni ekvivalenat mjesnog instrumentala koji označava 'putanju'.

27. a. Više od sata posrtali su puteljkom.
 b. For more than an hour they staggered on the small path.
 c. For more than an hour they staggered over the small path.
 d. For more than an hour they staggered by the small path.
 e. For more than an hour they staggered along the small path.

Očito je da u gramatičkom smislu svi navedeni, a i drugi prijedlozi, tvore prihvatljive jezične strukture, pa stoga odbir pojedinog prijedloga mora biti prvenstveno semantički uvjetovan. Stoga, ako se ovlašno razmotre značenja svih engleskih prijedloških konstrukcija u (27), može se utvrditi slijedeće: on označava kretanje po površini bez usmjerenosti k cilju 16); over može značiti da se kretanje vrši iznad označene površine, bez dodira s njom, ali i da se kretanje vrši u dodiru s površinom, no bez značenja uzdužnog prelaženja 17); by u našem primjeru prije označava kre-

-
- 15) Iako pojam put u stvarnosti predstavlja površinu, tj. fizički se očituje kao dužina i širina, u instrumentalu sa značenjem 'putanje' taj se pojam u stvari lingvistički prvenstveno shvaća kao pravac po kojem se netko ili nešto kreće k odredištu, pri čemu se dimenzija širine praktički u potpunosti zanemaruje.
- 16) Iako u ovom slučaju označava mjesto na kojem se vrši radnja dinamičnog glagola, prijedlog on najčešće označava mjesto u^z statične glagole. Za lokalna značenja prijedloga on usp. Leech 1969:161-163, 192; Bennett 1975:67-68; Leech i Svartvik 1976: 83-84.
- 17) Upotreba prijedloga over u značenju 'putanje' nije, čini se, uobičajena u e.jeziku s imenicama koje označavaju put. Po svojem značenju over se, naime, više približava prijedlogu across nego along. Usp. o tome Bugarski 1969:126, Bugarski 1973:8, Quirk et al. 1972:313.

tanje pored imenovane površine 18), nego u dodiru s njom, mada on nedvojbeno može označavati i uzdužno kretanje po stazi 19) (34.b, 35.b), no takva njegova upotreba izgleda da je dosta rijetka; along, nesumnjivo, u ovakvim slučajevima sadržava najviše semantičkih sastojaka hs. mjesnog instrumentala: on u biti označava jednosmjerno kretanje po površini s ciljem prevaljivanja stanovite putanje prema odredištu 20), što i jest osnovno značenje hs. mjesnog instrumentala s imenicama koje označavaju put. Stoga se može slobodno reći da u slučajevima kada mjesni instrumental takvih imenica označava 'putanju', njegov semantički najpotpuniji i statistički najčešći prijevodni ekvivalenat u e.jeziku jest prijedlog along 21). Ta tvrdnja mogla bi se potkrijepiti nizom dodatnih primjera 22), od kojih mi navodimo samo neke (28-32).

28. a. I tako smo išli jednim putem.
 b. And so we went along a road.
29. a. Najradije bih potrčao stazom kroz mračan vrt.
 b. I would like more than anything to run along the path through the dark garden.
30. a. Starac odvрати pogled od čovjeka što je stizao stazicom.
 b. The old man looked away from the man coming towards them along the path.
31. a. Dolazila je pločnikom.
 b. She came towards me along the pavement.
32. a. Ona je pješačila ozelenjelom ivicom puta.
 b. She went on foot along the green verge of the road.

2.1.2. Međutim, iako je u ovakvim slučajevima prijedlog along najuobičajeniji, to ne znači da su drugi prijedlozi uvijek neprihvatljivi ili da se ne javljaju kao prijevodni ekvivalenti instrumentala imenica koje označavaju put. Kao što je već ranije rečeno, prijedlog by može takodjer kazivati ne samo da

18) Usp. Bennett 1975:60-61.

19) OED npr. navodi da by može imati isto značenje kao along.

20) O lokalnim značenjima prijedloga along v. Bennett 1975:85-87.

21) Prijevodni ekvivalenat je zapravo along + imenica, no mi, kratkoće radi, i ovdje i na drugim mjestima u našem izlaganju spominjemo samo prijedlog.

22) Ilustrativni primjeri u ovom članku temelje se na analizi brojnih prijevoda hs. tekstova što su ih na e.jezik izvršili izvorni govornici.

se kretanje vrši mimo nečega (33.b), u kojem slučaju je on sinonimičan s past (33.c) 23), već i da se jednosmjerno kretanje vrši po stazi (34.b, 35.b), tako da se on značenjski približava prijedlogu along (34.c, 35.c) i povremeno se javlja kao prijevodni ekvivalenat hs. mjesnog instrumentala (34.a, 35.a). Prijedlog by je u ovakvim slučajevima, međutim, veoma rijedak, a njegova upotreba, izgleda, više upućuje na značenje 'sredstva' pomoću kojega se radnja vrši nego na 'putanju' po kojoj se stanovita udaljenost prevaljuje.

33. a. Prošli su pokraj crkve.
b. They went by the church.
c. They went past the church.
34. a. Jahao je ravnim putem ispod visokih brestova.
b. He rode by the smooth highway under the high elms.
c. He rode along the smooth highway under the high elms.
35. a. Približavali su se selu krivudavim putem.
b. They approached the village by a winding path.
c. They approached the village along a winding path.

S druge strane, kad se instrumental imenica koje označavaju put javi u sprezi s glagolima koji označavaju nejednosmjerno kretanje, npr. šetati (36.a), lunjati (37.a) i sl., prijedlog along može ustupiti mjesto prijedlogu about (36.b, 37.b) jer ovaj po-tonji označava nasumično, a ne jednosmjerno kretanje po određenoj površini 24), pa je njegov odбір opravdaniji od odbira prijedloga along (36.c, 37.c) u slučajevima kada je značenjski sastojak nasumičnosti kretanja nedvojbeno prisutan, čime se, dakako, izrazitije očituje značenje 'kretališta' od značenja 'putanje'.

36. a. Oni u ovom trenutku još šetaju ulicama.
b. They are still strolling about the streets.
c. They are still strolling along the streets.
37. a. Neka omršavjela i lišajiva djeca lunjaju ulicom.
b. A few wasted, scabby children drooped about the street.
c. A few wasted, scabby children drooped along the street.

23) Usp. Leech 1969:186.

24) Umjesto prijedloga about mogao bi se u navedenim primjerima vjerojatno upotrijebiti i prijedlog around koji mu je značenjski veoma blizak. Usp. o tome Hill 1968:157.

U slučajevima, pak, kad se radi o naizmjeničnom kretanju naprijed-natrag po istoj stazi (38.a), mjesni instrumental ima značenje 'kretališta' i prevodi se na e.jezik prijedloškim izrazom up and down (38.b) 25), a ne prijedlogom along koji je semantički neadekvatan.

38. a. Dva stražara su šetala putem pored kavane.
b. Two guards were walking up and down the road beside the café.

Ponekad se, isto tako, umjesto prijedloga along (39.c, 40.c) može javiti i prijedlog down (39.b, 40.b) kao prijevodni ekvivalent hs. mjesnog instrumentala (39.a, 40.a) koji označava 'putanju'.

39. a. Ulicom, pored njih, protutnja tenk.
b. A tank thundered past them down the street.
c. A tank thundered past them along the street.
40. a. Veoma pristali mladi parovi idu alejom.
b. Strikingly handsome young couples are walking down the avenue.
c. Strikingly handsome young couples are walking along the avenue.

Budući da se u gornjim primjerima očigledno radi o kretanju po vodoravnoj površini puta, down je u ovakvim slučajevima prilično neočekivan jer se njime obično označava spuštanje odozgo nadolje. U navedenim rečenicama, međutim, radi se po svoj prilici o udaljavanju od promatrača, tako da se figura kretanjem duž staze postupno smanjuje, pa takav subjektivni odnos prema predmetu ili osobi koja se kreće preferira izbor prijedloga down 26) jer je along u tom pogledu značenjski neutralan.

2.1.3. U slučajevima, pak, kada imamo konstrukciju krenuti (zaputiti se, uputiti se) putem (stazom, cestom i sl.), instrumental mjesta ne označava kretanje putanjom, već samo početak kretanja, pa u takvim situacijama (41.a) odbir e.prijevodnog ekvivalenta uglavnom zavisi od osobina odabranog upravnog glagola. Ako se npr. odabere glagol set off (41.b) ili start off (41.c), along se normalno javlja kao odgovarajući ekvivalent; ako se pak odabere glagol take (41.d), onda se mora upotrijebiti odgovarajuća imenica bez ikakvog prijedloga.

25) O značenju izraza up and down v. Leech i Svartvik 1975:89.

26) O toj upotrebi prijedloga down i njenu tumačenju usp. Wood 1967:29 i Quirk et al. 1972:313.

41. a. Krenuo je poprečnom stazom.
- b. He set off along a short cut.
- c. He started off along a short cut.
- d. He took a short cut.

S druge strane, kad se mjesni instrumental javi s glagolom skrenuti (42.a, 43.a), on označava početak kretanja po novoj putanji, pa su njegovi prijevodni ekvivalenti obično prijedlozi into (42. b) i down (43.b), dok je along (42.c) manje prihvatljiv u takvim slučajevima.

42. a. Nijemci skrenuše njihovom ulicom.
- b. The Germans turned into their street.
- c. The Germans turned along their street.
43. a. Skrenuše ulicom lijevo.
- b. They turned down a street to the left. 27)

U vezi s primjerima navedenim u (41) zanimljive su i rečenice u kojima se izraz svojim putem 28) upotrebljava u apstraktnom smislu, bez ikakvog preciziranja stvarne staze ili pravca. Iako je značenje instrumentala u ovakvim konstrukcijama blisko značenju 'putanje', tu se zapravo radi o frazeološkim izričajima poput onih koji su spomenuti u primjerima (19-21). U ovakvim slučajevima u prijevodu se upotrebljava imenica way 29) bez ikakvog prijedloga (44.b, 45.b), a upotreba prijedloga along (44.c) ne bi bila prihvatljiva jer bi remetila ustaljenost e. frazeološkog izraza, što se opet donekle može dovesti u vezu s činjenicom da se u svom lokalnom značenju prijedlog along obično javlja s imenicama koje imaju obilježje "stvaran" i semantički označavaju 'putanju'.

-
- 27) Ovdje down vjerojatno ima svoje osnovno značenje spuštanja odozgo nadolje, mada nije isključena mogućnost da se radi o značenju koje je ilustrirano u primjerima (39-40).
 - 28) U takvim rečenicama posvojna zamjenica je obavezna odrednica jer upravo ona daje čitavom sklopu apstraktno značenje. U rečenici Vaša supruga je otišla putem, npr., imenica put nedvojbeno ima stvarno značenje, a njen instrumental označava 'putanju'.
 - 29) Odbir imenice way u e.prijevodu navodi na pomisao da ona će - šće ima nestvarno nego stvarno značenje, dok se njena bliskoznačnica road, izgleda, više upotrebljava u stvarnom značenju.

44. a. Vaša supruga otišla je svojim putem.
 b. Your wife has gone off her own way.
 c. *Your wife has gone off along her own way.
45. a. Krenuo sam zato i ja svojim putem.
 b. So I went my own way.

2.1.4. Kod imenica koje označavaju druge prirodne ili umjetne ravne površine instrumental se također različito prevodi na e.jezik. Kada se te plohe shvaćaju kao površine po kojima se vrši jednosmjerno kretanje s ciljem prevaljivanja određene putanje (46.a), one su donekle slične imenicama koje označavaju put, pa se u e.jeziku kao prijevodni ekvivalenat njihova instrumentala može upotrijebiti prijedlog along (46.b) ili prijedlog across (46.c) 30)

46. a. Njegova pratnja je jahala snježnom ravnicom.
 b. His escort was riding along the snowy plain.
 c. His escort was riding across the snowy plain.

Medjutim, čim takve imenice iole nagovještavaju treću dimenziju (47.a), redovito se bira prijedlog through 31) (47.b) kao prijevodni ekvivalenat njihova instrumentala.

47. a. Svećenik je gacao grobljanskim blatom.
 b. The priest was wading through the mud of the cemetery.

I₂medju ostalog, treća dimenzija može biti izražena i ljudskom skupinom ili predmetima koji su postavljeni na stanovitoj površini (48.a), pa je through (48.b) u svim takvim slučajevima semantički najadekvatniji ekvivalenat. Across 32) bi u takvim situacijama bio manje prihvatljiv (48.c), jer on eksplicitno otklanja postojanje treće dimenzije u bilo kojem vidu.

30) U slučajevima kada površina označena instrumentalom nema jasno izražene dimenzije dužine i širine, odbir prijedloga across daleko je uobičajeniji od odbira prijedloga along. Usp.o tome Leech 1969:185.

31) Prijedlog through u ovakvim slučajevima označava 'putanju' kroz neki prostor. V.Wood 1967:74-75.

32) U svojem osnovnom značenju across stoji nasuprot prijedlogu along(v.Quirk et al. 1972:313)i označava prelaženje plohe po poprečnoj dimenziji.

48. a. A tako mu se prolazilo tržnicom.
 b. Yet he felt such an urge to go through the market.
 c. Yet he felt such an urge to go across the market.

U pojedinim prilikama, stoga, odbir prijedloga across (49.b) ili through (49.c) zavisi upravo od fizičkih osobina površine (49.a) koju mjesni instrumental označava, s tim što još treba dodati da se umjesto prijedloga across može gdjekad sresti i prijedlog over 33) koji mu je u nekim kontekstima značenjski veoma blizak.

49. a. Izadjoše u pomrčinu i uputiše se poljem.
 b. They went out into the darkness and set off across the fields.
 c. They went out into the darkness and set off through the fields.

U slučaju kad se dio tijela (50.a) shvaća kao površina po kojoj se neka pojava širi u svim pravcima i kada se radi o tekućini koja se razlijeva po površini (51.a), u pitanju je značenje 'kretališta', a kao prijevodni ekvivalent takva instrumentala normalno se upotrebljava prijedlog over 34) (50.b, 51.b).

50. a. Licem joj se razli pepeljast sjaj.
 b. Over her countenance spread an ashen tinge. 35)
 51. a. Voda se razlila pločnikom.
 b. The water spilled over the pavement.

2.1.5. Kod imenica koje označavaju površinu što se prostire odozdo nagore, a glagol označava stanovitu vrstu penjanja (52.a) usmjerenog k odredištu, prevodjenje mjesnog instrumentala zavisi od odbira odgovarajućeg e.glagola i njegovih gramatičko-lexičkih osobitosti. Ako se odaberu glagoli climb (52.b) i ascend (52.c), onda oni traže da se instrumental prevede besprijedložnom imenicom; ako se, pak, odabere neutralni glagol koji sam po sebi ne označava penjanje, npr. go (52.d), onda ispred imenice treba umetnuti prijedlog up da bi se označio smjer kretanja odozdo nagore.

-
- 33) Usp.primjer The ball rolled over/across the lawn i njegovo tumačenje u Quirk et al. 1972:313.
 34) Za opis upotrebe i značenja prijedloga over u ovakvim i sličnim slučajevima v.Bugarski 1969:102-106.
 35) Ovo je jedan od rijetkih izvornih primjera u našem materijalu gdje je prijedložki skup koji označava 'kretalište' smješten na početku e.rečenice.Usp., medjutim, i normalniji razmještaj elemenata unutar te iste rečenice: An ashen tinge spread over her countenance.

52. a. Ovaj put ispeo se strminom kojom inače nikada ne ide.
 b. This time he climbed the hillside where ordinarily he never went.
 c. This time he ascended the hillside where ordinarily he never went.
 d. This time he went up the hillside where ordinarily he never went.

2.1.6. Kada mjesni instrumental označava površinu koja se proteže odozgo nadolje (53.a, 54.a), obično se na e.jezik prevodi imenicom bez prijedloga kad se odabere glagol descend (53.b), ali ako se upotrijebi glagol go (53.c), fly (54.b), run (54.c) i sl., onda se ispred imenice obavezno umeće prijedlog down koji označava da se radi o kretanju nadolje.

53. a. Spuštao se serpentinom od šume prema vinogradu.
 b. He descended a winding path from the forest towards the vineyard.
 c. He went down a winding path from the forest towards the vineyard.
54. a. Poletio sam nizbrdicom prema selu.
 b. I flew down the hill towards the village.
 c. I ran down the hill towards the village.

2.2.1. Imenice koje označavaju prostorije, kao što su npr. soba (55.a), hodnik (56.a), dvorana i sl., a upotrebljavaju se u sprezi s glagolima koji izražavaju kretanje u više pravaca, u biti se shvaćaju kao ravne površine, a njihov instrumental označava 'kretalište' pa se, zavisno od prirode odabranog e.glagola, prevodi prijedlogom about (55.b), prijedloškim izrazom up and down (55.c, 56.b) ili imenicom bez prijedloga (55.d). Kada pak glagol s instrumentalom imenice hodnik (57.a) izražava jednosmjerno kretanje usmjereno k cilju, normalni prijevodni ekvivalent takva instrumentala je prijedlog along (57.b). Instrumental imenica stepenice i stube, koji takodjer obično označava 'putanju' prevodi se na isti način kao i instrumental imenica navedenih u primjerima (52-54).

55. a. Tjerao me da zatvorenih očiju šetam sobom.
 b. He forced me to walk about the room with my eyes shut.
 c. He forced me to pace up and down the room with my eyes shut.
 d. He forced me to pace the room with my eyes shut.
56. a. Šetkao je hodnikom.
 b. He paced up and down the corridor.
57. a. Promiču opet hodnikom i silaze stepenicama.
 b. They pass along the corridor again and go down the stairs.

Medjutim, kad se ovakve imenice u instrumentalu jave s glagolima koji označavaju širenje zvuka, npr. razlijegati se (58.a), odjeknuti (59.a), prolomiti se (60.a) i sl., onda instrumental tih imenica ima puno prostorno značenje 'kretališta' i redovito se prevodi na e.jezik prijedlogom through 36) (58.b, 59.b, 60.b).

58. a. Zvuci himne razlijegali su se dvoranom.
b. The sounds of the anthem resounded through the hall.
59. a. Zvuk je odjeknuo dvoranom.
b. The sound echoed through the hall.
60. a. Pustom kućom prolomio se njen jauk.
b. Her scream echoed through the empty house.

2.2.2. Kod imenica koje označavaju ispunjen prostor (61.a, 62.a, 63.a) kao prijevodni ekvivalent mjesnog instrumentala također se upotrebljava prijedlog through (61.b) ako instrumental ima značenje 'putanje', tj. ako se jednosmjerno kretanje vrši s ciljem prolaska kroz taj prostor. Ako se, pak, kretanje samo vrši unutar toga prostora bez očitovane namjere da se kroza nj prođe da bi se stiglo do nekog odredišta, onda se radi o značenju 'kretališta', a kao prijevodni ekvivalent te vrste instrumentala obično se odabire prijedlog in 37) (62.b, 63.b).

61. a. Prolazili su gustim šumama.
b. They passed through thick forests.
62. a. Šetao sam sam samcat šumama berući poljsko cvijeće.
b. I walked alone in the woods, picking the spring flowers.
63. a. Dva dana lutala sam močvarama.
b. For two days I wandered in the marshes.

2.2.3. Kada su u pitanju dijelovi tijela (64.a) ili tijelo u cjelini (65.a) kroz koje nešto prolazi, takvi instrumentali redovito se prevode prijedlogom through (64.b, 65.b) jer se i oni shvaćaju kao prostor 38) koji ima značenje 'kretališta'.

36) Prijedlog through ovdje označava širenje nečega po svim dimenzijama prostora. O tom značenju prijedloga through v.Hill 1968:162.

37) Prijedlog in u sprezi s dinamičnim glagolima označava da se radnja iskazana glagolom vrši u granicama određenog prostora.

38) Usp.takodjer i primjer (50) u kojem se dio tijela shvaća kao površina.

64. a. Tuga je bešumno tekla žilama.
 b. The misery silently flowed through his veins.
65. a. Tijelom mu je strujala čudna drhtavica.
 b. A strange shivering ran through his body.

2.3. Osim odbira ispravne prijedloške ili druge konstrukcije, pri prevodjenju hs. mjesnog instrumentala na e. jezik takodjer se javlja i problem položaja odabranog ekvivalenta u odnosu prema drugim elementima prevedene rečenice. Kako je već ranije rečeno, u hs. jeziku mjesni instrumental zauzima obično položaj iza glagola (66.a), a budući da se u e. jeziku prijedloški skup koji označava 'putanju' ili 'kretalište' redovito smješta iza glagola (39), to problem položaja prijevodnog ekvivalenta u e. rečenici nije izražen jer je relativna pozicija izvornog elementa i njegova ekvivalenta istovjetna (66.b).

66. a. A on krene obalom natrag u grad.
 b. And he turns back along the quay into town.

Problem je, međjutim, što slobodan red riječi u hs. jeziku omogućava mjesnom instrumentalu da se u priličnom broju slučajeva (40) javi i na početku rečenice (67.a), odnosno u poziciji ispred glagola. Kako ispredglagolski položaj prijedloškog skupa koji označava 'putanju' ili 'kretalište' nije uobičajen u e. jeziku, takav skup kao prijevodni ekvivalent hs. instrumentala pokazuje veoma izraženu sklonost da promijeni položaj i da se smjesti iza glagola (67.b) jer bi zadržavanje izvornog reda riječi (41) dovelo do veoma knjiške konstrukcije (67.c) koja je blizu granice gramatičke prihvatljivosti.

67. a. Putem su prolazili seljaci.
 b. Peasants passed along the road.
 c. Along the road passed peasants.

Uostalom, kao što se vidi iz primjera (50.b), takav položaj u e. jeziku nije nemoguć (42), ali je krajnje rijedak i izrazito je stilistički obilježen.

39) Usp. o tome Leech i Svartvik 1975:198.

40) Sudeći prema našem materijalu, takav položaj mjesnog instrumentala je višestruko rjedji od izaglagolskog položaja.

41) Čini se da one priloške oznake koje označavaju 'mjesto' i 'izvor' lakše zauzimaju početni položaj u e. rečenici, dok one koje označavaju 'putanju', 'odredište' i 'kretalište' veoma rijetko nalazimo u toj poziciji.

42) Usp. o tome Quirk et al. 1972:478-479.

3.

3.1. Iako se mjesni instrumental u hs.jeziku očituje kod ograničene skupine imenica koje se javljaju u svezi s glagolima kretanja, potencijalni prijevodni ekvivalenti takvog instrumentala u e.jeziku - čak ako se uzmu u obzir samo oni koji se sustavnije javljaju - prilično su brojni i raznoliki. Ti ekvivalenti obično su predstavljeni prijedloškim skupom, a odbir odgovarajućeg prijedloga prvenstveno je uvjetovan semantičkim svojstvima hs.imenice u instrumentalu i gramatičko-leksičkim osobinama odgovarajućeg glagola u e.jeziku. Mjesni instrumental koji označava 'putanju' najčešće se prevodi prijedlozima along, through, across i down, dok instrumental koji označava 'kretalište' kao svoje prijevodne ekvivalente obično ima prijedloge through, about, over i in. Na gramatičkoj razini prijevodni ekvivalenti hs. mjesnog instrumentala obično funkcioniraju kao priloške oznake, pa je tako, u većini slučajeva, u prijevodu sačuvana i izvorna gramatička funkcija, iako to očuvanje nije bitan uvjet prijevodne ekvivalentnosti.

3.2. Engleskim konstrukcijama koje su u našem razmatranju označene kao adekvatni prijevodni ekvivalenti hs. mjesnog instrumentala željelo se prvenstveno naglasiti da se one, unutar odredjenog sklopa činitelja, sustavno ponavljaju kao uobičajene mogućnosti prenošenja značenja hs.mjesnog instrumentala na e. jezik, čime se, naravno, ne osporava mogućnost drugih prihvatljivih rješenja. Iako odbir prijevodnog ekvivalenta neosporno često ovisi o tome kojem se od brojnih značenjskih sastojaka hs. mjesnog instrumentala u pojedinoj situaciji daje prevađa, ipak se može temeljeno ustvrditi da u najvećem broju slučajeva taj odbir ostaje u okviru manje-više zatvorenog skupa sustavnih mogućnosti koje se mogu dovesti u izravnu vezu s lingvističkim svojstvima teksta i opisati metodama jezikoslovne znanosti.

L I T E R A T U R A

- Barhudarov 1975. - L.S.Barhudarov, *Jazyk i perevod, Meždunarodne otnošenija*, Moskva, 1975.
- Bennett 1975. - D.C.Bennett, *Spatial and Temporal Uses of English Prepositions*, Longman, London, 1975.
- Bugarski 1969. - R.Bugarski, *Predlozi "over", "under", "above", "below" i "beneath" u savremenom engleskom jeziku*, Filološki fakultet, Beograd, 1969.
- Bugarski 1973. - R.Bugarski, "A System of English Prepositions and Their Serbo-Croatian Equivalents", in R.Filipović (ed.), *YSCECP, Reports 8, Institute of Linguistics, Zagreb, 1973*, pp. 3 -20.
- Djordjević 1889. - P.P.Djordjević, *O padežima bez predloga u srpskom jeziku*, Beograd, 1889.
- Hill 1968. - L.A.Hill, *Prepositions and Adverbial Particles*, Oxford University Press, London, 1968.
- Ivić 1951-1952. - M.Ivić, "O predlogu po u srpskohrvatskom jeziku", *Južnoslovenski filolog*, XIX, 1-4, 1951-1952, str.173-210.
- Ivić 1954. - M.Ivić, *Značenja srpskohrvatskog instrumentalta i njihov razvoj*, Naučna knjiga, Beograd 1954.
- Leech 1969. - G.N.Leech, *Towards a Semantic Description of English*, Longmans, London, 1969.
- Leech i Svartvik 1975. - G.Leech and J.Svartvik, *A Communicative Grammar of English*, Longman, London, 1975.
- Maretić 1963. - T.Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb, 1963.
- Nilsen 1973. - D.L.F.Nilsen, *The Instrumental Case in English*, Mouton, The Hague, 1973.

- OED - *The Oxford English Dictionary*, Oxford University Press, Oxford, 1933.
- Quirk et. al. 1972. - R.Quirk, S.Greenbaum, G.Leech and J. Svartvik, *A Grammar of Contemporary English*, Longman, London, 1972.
- Stevanović 1969. - M.Stevanović, *Savremeni srpskohrvatski jezik II*, Naučna knjiga, Beograd, 1969.
- Wood 1967. - F.T.Wood, *English Prepositional Idioms*, Macmillan, London, 1967.